

დამირი შველიძე

ასოცირებული პროფესორი, თსუ

საქართველოს დამფუძნებელი კრება – ნოე ჟორდანიას კონცეფციის მიხედვით

რუსეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, ოპოზიციაში აღმოჩენილი დემოკრატიული ძალები, დამფუძნებელი კრებაზე ამყარებდნენ იმედს. მათი რწმენით, კრებაში ბოლშევიკები უმცირესობას წარმოადგენდნენ, რაც თითქოს საბჭოთა ხელისუფლების გადადგომას და დემოკრატიული რესპუბლიკის აღდგენას გამოიწვევდა. გამონაკლისი არც ქართული პოლიტიკური ელიტა იყო. 1917 წლის ნოემბერში, საქართველოს პირველი ეროვნული ყრილობის მიერ მიღებული რეზოლუცია მოითხოვდა „დაუყოვნებლივ“ აღდგენილიყო რუსეთის რევოლუციური მთავრობა და მოწვეული ყოფილიყო დამფუძნებელი კრება.

მაგრამ მაშინდელი ქართველი პოლიტიკოსები რეალისტები იყვნენ და ძნელი სათქმელია, რამდენად იმედიანად ელოდებოდნენ კერენსკის მთავრობის დაბრუნებას რუსეთის ხელისუფლების სათავეში. ამიტომ სანამ რუსეთში დემოკრატია აღდგებოდა, ქართველებმა და კავკასიელებმა გადაწყვიტეს საკუთარი თავისთვის თვითონვე მიეხედათ. ზუსტად ამგვარ პათოსს გამოხატავდა ეროვნული ყრილობის მიერ მიღებული რეზოლუციის მეცხრე და მეთექვსმეტე პუნქტები: „9. თუ რუსეთის სამოქალაქო ომი გაგრძელდა და დამფუძნებელი კრების მოწვევა ახლო მომავალში ვერ მოხერხდება, უნდა იქმნას მოწვეული ადგილობრივი კრებები, რომელიც ურთიერთის თანხმობით დაამყარებენ შესაფერ დემოკრატიულ და ნაციონალურ წესწყობილებას, როგორც თვითოეულ ეროვნულ ტერიტორიულ ერთეულში, ისე მთელ ამიერკავკასიაში.“

10. საქართველოს დამფუძნებელ კრებაზე ზრუნვა და მისი მოწვევა ევალუა ეროვნულ საბჭოს¹.

საქართველოს დამოუკიდებლობის დეკლარირების დროსაც დამფუძნებელი კრების მოწვევა აუცილებელ ნორმად რჩებოდა. ეროვნული საბჭო, რომელსაც პარლამენტი ეწოდა, მხოლოდ დროებით ასრულებდა საკანონმდებლო ორგანოს ფუნქციას. ასევე, დროებითი იყო მთავრობაც და ეს გარემოება ცალკე მუხლის სახით აღინიშნა „საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტში“. ამ საპროგრამო დოკუმენტის მეშვიდე პუნქტი იუწყებოდა რომ ეროვნული საბჭო უძღვებოდა ქვეყნის მართვა-გამგეობის საქმეს, მის წინაშე იყო პასუხისმგებელი დროებითი მთავრობა და ეს ყველაფერი უნდა გაგრძელებულიყო „დამფუძნებელი კრების შეკრებამდე“.²

დამფუძნებელი კრების მოწვევა რამდენიმე გარემოებით იყო გამოწვეული. მთავარი მიზანი მთავარი მიზეზიდან გამომდინარეობდა: ეროვნული საბჭო პოლიტიკური პარტიების წინასწარ შერჩეული წარმომადგენლებით იყო დაკომპლექტებული და ქვეყნის მხოლოდ პოლიტიკური სპექტრის რეალობას ასახავდა და არა – მოსახლეობის განწყობას. ამ ნაკლის გამოსასწორებლად ეროვნული საბჭოს შემადგენლობა რამდენჯერმე გაზარდეს და შეავსეს მოსახლეობის სხვადასხვა ფენების წარმომადგენლების ჩართვით. თავდაპირველად ეროვნული საბჭოს პერსონალური შემადგენლობა 67 წევრი და 61 კანდიდატი იყო. 1918 წლის 11 თებერვალს მისი რაოდენობა 88 წევრამდე გაიზარდა, ხოლო 1918 წლის 29 მაისს ეროვნული საბჭოს წევრთა რიცხვი 121 კაცით განისაზღვრა. მასში შევიდნენ პარტიების, ეროვნული უმცირესობების და სხვა ჯგუფების წარმომადგენლები.

მიუხედავად პერსონალური შემადგენლობის რაოდენობრივი ზრდისა, ეროვნული საბჭოს ლეგიტიმაციის ხარისხი ამით მაინც არ გაზრდილა. ამ გარემოებას მაშინდელი პოლიტიკოსებიც აღნიშნავდნენ. 1919 წლის მარტის დასაწყისში ნოე ჟორდანია საგანგებოდ განმარტავდა, რომ ის პარლამენტი რომელიც ეროვნული საბჭოს სახით ფუნქციონირებდა 1918 წლის მეორე ნახევარში, არ იყო ნამდვილი პარლამენტი. რეალური „პარლამენტი დგება

---

¹ დოკუმენტები ციტირებულია აპოლონ სილაგაძისა და ვახტანგ გურულის წიგნიდან: საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა. 1917-1918. გამომცემლობა „ინტელექტი“. თბ. 1998. გვ. 75.

² დამოუკიდებლობის 1028 დღე. საქართველოს პირველი რესპუბლიკის ყოველდღიური მატთანე. (1918-1921). რედაქტორი დიმიტრი შველიძე. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბ. 2013. გვ. 12.

კონსტიტუციის ძალით, ხოლო კონსტიტუციას იძლევა დამფუძნებელი კრება. იმით რომ ჩვენს ნაციონალურ საბჭოს პარლამენტი დავარქვით, მართლა პარლამენტი არ გამხდარა და თვით ეს სახელი მას ისე შეეფერება, როგორც ძროხას – უნაგირი. ის არსებითად დარჩა ნაციონალურ საბჭოდ. ჩვენ პრაქტიკულად შემოვიღეთ პარლამენტალური რეჟიმი, თუმცა საამისო არც კონსტიტუცია გვაქვს და არც ადათი“.³

ასეა თუ ისე, დამფუძნებელი კრების მოწვევის საკითხი მუდმივად იდგა ეროვნული საბჭოს (პარლამენტის) ფუნქციონირების მთელი პერიოდის მანძილზე. კრების მოწვევის საკითხს, მის მნიშვნელობას თუ სხვა ფაქტორებს, ორჯერ სპეციალური მოხსენებით შეეხო ქართული სოციალ-დემოკრატიის ლიდერი ნოე ჟორდანიას. პირველად ეს მოხდა 1918 წლის აგვისტოსექტემბრის მიჯნაზე, როცა მან მოხსენება გააკეთა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენელთა ერთ-ერთ თავყრილობაზე. ჩვენ სპეციალურად გვინდა განვიხილოთ ეს მოხსენებები, რადგან მათში ჩამოყალიბებულმა მოსაზრებებმა განაპირობა, როგორც ზოგადად, – პირველი რესპუბლიკის პოლიტიკური სისტემა, ისე კერძოდ – დამფუძნებელი კრების სტრუქტურა და დანიშნულება. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ეს საკითხი პირველად შეისწავლა მალხაზ მაცაბერიძემ ნაშრომში: „უზენაესი ბატონი ქვეყნისა. როგორი უნდა ყოფილიყო საქართველოს პარლამენტი 1921 წლის კონსტიტუციის ფუძემდებელთა აზრით“.⁴

დღემდე არსებული ყველაწარმოადგენელი სახელმწიფო, ნოე ჟორდანიას, როგორც მარქსისტის აზრით – იყო გაბატონებული კლასების პოლიტიკური ორგანიზაცია, სულ ერთია, ის იქნებოდა – მონარქისტული თუ ბურჟუაზიული. მარქსის სქემის მიხედვით, ქართველი სოციალ-დემოკრატები იძულებული იყვნენ რომ გაეველოთ ბურჟუაზიული სახელმწიფოს საფეხური და აემუყებინათ შესაბამისი ბურჟუაზიული სახელმწიფო სტრუქტურები. მამ რიდათი განსხვავდებოდნენ სოციალ-დემოკრატები ბურჟუაზიული პარტიებისაგან? ნოე ჟორდანიას ირწმუნებოდა რომ მათ უნდა აემუყებინათ ბურჟუაზიული სტრუქტურები – სოციალიზმის პერსპექტივით; მათ უნდა თანდათანობით გარდაეყმნათ ბურჟუაზიული სახელმწიფო სოციალისტურად – დემოკრატიული რე-

³ საქართველოს სახელმწიფოს ხელმძღვანელები. ტომი XIII. ნოე ჟორდანიას. ოფიციალური დოკუმენტები, სიტყვები და გამოსვლები. საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა. თბ. 2018, გვ. 168.

⁴ „ახალი აზრი“. თბ. 2008.

ფორმების გზით. აი, რით განსხვავდებოდნენ, ჟორდანიას თქმით, სოციალ-დემოკრატები ჩვეულებრივი ბურჟუაზიული ლიბერალებისაგან – ანუ ახალი ქართული სახელმწიფო და მისი სტრუქტურები უნდა ყოფილიყო – დემოკრატიული.

თუ როგორი პოლიტიკური სისტემის მატარებელი უნდა ყოფილიყო ახალი ქართული სახელმწიფო, დამოკიდებული იყო იმაზე თუ როგორი შემადგენლობისა იქნებოდა საქართველოს საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოები. ეს უკანასკნელი კი დამოკიდებული იყო საქართველოს მოსახლეობის სოციალურ შემადგენლობაზე, განწყობასა და მიზანზე. ჟორდანიას კონცეფციის მიხედვით, თვით საქართველოს მოსახლეობის სოციალური სტრუქტურა იყო – დემოკრატიული.

ჟორდანია ჩამოთვლიდა ქვეყნის მოსახლეობის სოციალურ ფენებს და განმარტავდა მათ სოციალურ ორიენტაციას. კერძოდ, „ქართველი ერის“ დიდ უმრავლესობას ანუ 90 პროცენტს შეადგენდა გლეხობა, რომელსაც ქრონიკულად არ ჰქონდა საკმარისი მიწა. თუ მას მიწა გადაეცემოდა კერძო საკუთრებაში, ეს სოციალური ფენა იქცეოდა დემოკრატიის დასაყრდენად.

შემდეგ სოციალურ ფენას, ჟორდანია ქალაქის „მეშჩანებს“, იგივე „წვრილ ბურჟუაზიას“ უწოდებდა. მისი უმრავლესობა გლეხობიდან იყო წარმოშობილი და თან ატარებდა „ანტიმემამულურ მისწრაფებებს და თვისებებს“. ჟორდანიას თქმით და სამართლიანადაც, ეს კლასიც დემოკრატიულად იყო განწყობილი და „ეკედლებოდა რევოლუციონურ კლასებს“. ჩვენც დავამატებთ, რომ ეს კლასიც სოციალური დემოკრატიის მომხრე იყო.

ჟორდანიას სქემის მიხედვით, შემდეგ სოციალურ ფენას წარმოადგენდა მუშათა კლასი – „ყველაზე უფრო შეგნებული და ორგანიზაციულად მოწყობილი“, რომელსაც მთელი გლეხობა და წვრილი ბურჟუაზიის ნაწილი... მისდევდა და სცნობდა მის პოლიტიკურ გეგემონიას“.⁵

აი, ამ სამი ძირითადი სოციალური ფენისაგან შედგებოდა პირველი რესპუბლიკის დროინდელი საქართველოს მოსახლეობა, ჟორდანიას სქემის მიხედვით. მართალია, იგი აღნიშნავდა, რომ მოსახლეობაში თავისი ადგილი გააჩნდა თავადაზნაურობას და ბურჟუაზიასაც, მაგრამ ავტორ-მომხსენებლის აზრით, ამ უკანასკნელებს დაკარგული ჰქონდათ ადრინდელი ფუნქცია და არ წარმოადგენდნენ ანგარიშგასაწევ ძალას. ამ მხრივ, საქართველო განსხვავდებოდა რუსეთისაგან, სადაც თავადაზნაურობა მონარქიის აღდგენისათვის იბრ-

---

⁵ საქართველოს სახელმწიფო ხელმძღვანელები. ტ. XIII, გვ. 49-50.

ძოდა; აზერბაიჯანისაგან – სადაც ბეგები მიწების დიდ ნაწილს ფლობდნენ; სომხეთისაგან – სადაც ბურჟუაზია ძლიერი იყო და სხვა ბევრი ქვეყნისაგან, რომლებშიც თავადაზნაურობა და ბურჟუაზია გაბატონებულ ან ძლიერ ძალას წარმოადგენდა. ზემოაღნიშნული ფაქტორების გამო, ნოე ჟორდანიას გამოკ-ქონდა, შეიძლება ითქვას, ფუნდამენტური დასკვნა, რომ: „ამ რიგით საქარ-თველოს საზოგადოებრივი ურთიერთობა ეწყობა სამი დემოკრატიული კლასი-საგან: მუშათა, გლეხობის და წვრილი ბურჟუაზიის, რომელიც შეადგენს სა-ძირკველს საქართველოს სახელმწიფო შენობისათვის. ამ პირობებში შეიძლე-ბა სახელმწიფო იქნეს დემოკრატიული ან სულ არ იქნება“.⁶

ცოტა ქვემოთ, იგივე აზრი უფრო მკვეთრად კონკრეტდება: „საქართვე-ლოს ფაქტიური კონსტიტუცია ეყრდნობა სამ კლასის მუშათა, წვრილი ბურჟუაზიის და გლეხობის საზოგადოებრივ ურთიერთდამოკიდებულებაზე. ეს კლასები სავსებით დემოკრატიულია და მათი ცხოვრების ინტერესები თხო-ულობენ დემოკრატიულ პოლიტიკურ დაწესებულებებს. ამ სოციალურ სა-ფუძველზე შეიძლება აშენება სახელმწიფოებრივი მართვა-გამგეობის მხოლოდ ერთი ფორმის – რესპუბლიკის“.⁷

ამის შემდეგ ჟორდანიას გადადიოდა შემდეგი საკითხის განხილვაზე – რესპუბლიკის რომელი ფორმა უნდა მიეღო საქართველოს დემოკრატიას და სახელმწიფოს. ჟორდანიას მარქსისტი იყო და ბუნებრივია რომ ეყრდნობოდა ან მარქსის ან მარქსიზმის სხვა ავტორიტეტების, მაგ., კარლ კაუცკის კონ-ცეფციებს. ამ უკანასკნელებს მიაჩნდათ რომ არსებობდა რესპუბლიკის სამი ფორმა: პარლამენტალური, დემოკრატიული და სოციალური. ჟორდანიას თავი-დანვე გამორიცხავდა „სოციალური რესპუბლიკის“ ანუ სოციალისტური რეს-პუბლიკის ფორმას, რადგან იგი „კერძო საკუთრების გარეშე“ იდგა. ცხადია ქართველი სოციალ-დემოკრატიის დალაი ლამა“ (არჩილ ჯორჯაძე), რუსე-თის საბჭოთა სოციალისტურ ფედერაციულ რესპუბლიკას გულისხმობდა, რომელიც მისი აზრით, არც დემოკრატიული იყო და არც სოციალისტური – ის „ბალშევიკური“ ვანდალიზმი“ იყო.

ნოე ჟორდანიას უპირობოდ უარყოფდა აგრეთვე „პარლამენტალურ რეს-პუბლიკასაც“. მომხსენებელი განმარტავდა რომ საქართველოს პირველი რეს-პუბლიკა სულაც არ იყო და არც უნდა ყოფილიყო პარლამენტარული სა-ხელმწიფო. ამის შემდეგ, ჟორდანიას ვრცლად ასაბუთებდა, რატომ არ შეიძ-

⁶ საქართველოს სახელმწიფო ხელმძღვანელები. ტ. XIII, გვ. 50.

⁷ საქართველოს სახელმწიფო ხელმძღვანელები. ტ. XIII, გვ. 56.

ლებოდა შეექმნათ პარლამენტური რესპუბლიკა. ის იშველებდა ისტორიული წარსულის მაგალითებს. მიყვებოდა მის მსჯელობას. პირველად ტიერმა უწოდა საფრანგეთის რესპუბლიკას – პარლამენტალური. ეს მოხდა 1849 წელს, როცა საფრანგეთის საკანონმდებლო ორგანოდან განდევნეს მონტანიარები, როლენტის მეთაურობით. მას შემდეგ, მარქსისტები და შესაბამისად – ჟორდანიაც, პარლამენტარულ რესპუბლიკას მიიჩნევდნენ ბურჟუაზიის ბატონობის ფორმად. ჟორდანია თავის თანაპარტიელებს მოახსენებდა რომ პარლამენტარულ ბურჟუაზიულ რესპუბლიკაში „მთელი ძალაუფლება, როგორც საკანონმდებლო, ისე აღმასრულებელი და სასამართლო არის მხოლოდ პარლამენტის ხელში. თვითმპყრობელი მეფის მაგივრად არის თვითმპყრობელი პარლამენტი, თვითმპყრობელი თავადაზნაურობის მაგივრად ბურჟუაზია, პრინციპი ერთნაირია – უსაზღვრო გაძლიერება ცენტრალური მთავრობის...“.

მთავრობის თავმჯდომარე განაგრძობდა: პარლამენტარული რესპუბლიკა აძლიერებს მხოლოდ ბურჟუაზიას, არა მხოლოდ პოლიტიკურად არამედ მატერიალურადაც და ანიჭებს მას „თფილ ადგილებს“ – ჟორდანიას გამოთქმაა. ამ დროს მთელი ძალაუფლება პარლამენტის ანუ ბურჟუაზიის ხელშია, მის ხელშია ეკონომიკა, საზოგადო დაწესებულებები და სხვ. სად არის ამ დროს ხალხი და რა უფლება რჩება მას? ჟორდანია განმარტავს: „ხალხმა თუ დეპუტატები ამოირჩია და პარლამენტში გაგზავნა, შემდეგ მას არაფერს არ ჰკითხავენ, ის მართვა-გამგეობაში არავითარ მონაწილეობას არ ღებულობს, ხოლო მისი ადგილობრივი თვითმმართველობა იმყოფება ცენტრის სასტიკ ოპეკის ქვეშ. ერთი სიტყვით, პარლამენტარული რესპუბლიკა არ ითმენს ხალხის პოლიტიკურ თვითმმართველობას“.⁸

ნოე ჟორდანიას აზრით, რომელიც პირველი ქართული რესპუბლიკის პირველ არქიტექტორად გვევლინება, „პრინციპიალურად“ განასხვავებს პარლამენტარული საგან – დემოკრატიულ რესპუბლიკას. მას საფუძვლად ედო ხალხის პოლიტიკური თვითმმართველობა. ამ დროს ხალხი ირჩევს არა მართო დეპუტატებს, არამედ კანონების აღმასრულებლებსაც, ადმინისტრატორებს, მოსამართლეებს და სხვ. იმისათვის რომ ცენტრალური ხელისუფლება მეტისმეტად არ გაძლიერდეს, მას ზღუდავს ძლიერი თვითმმართველობა.

ამავე დროს, ნოე ჟორდანიას ლოგიკის მიხედვით, იმისათვის რომ მეტისმეტად არ გაძლიერებულიყო პარლამენტი, უნდა შემოედოთ ისეთი საკანონმდებლო ორგანო, რომლის ძალაუფლებაც „შეზღუდვილი“ იქნებოდა: „ჩვენ... ვდგე-

---

⁸ საქართველოს სახელმწიფო ხელმძღვანელები. ტ. XIII, გვ. 59.

ვართ კანონმდებლობითი ორგანოს შეზღუდვილი უზენაესობის ნიადაგზე“.

ასეთი უნდა ყოფილიყო საქართველოს დამფუძნებელი კრება. მისი უპირველესი მიზანი იყო გამოემუშაებინა დემოკრატიული კონსტიტუცია. ამ უკანასკნელის რატიფიკაცია უნდა მოეხდინა ხალხს – რეფერენდუმის გზით. „ჩვენ შევდივართ ძნელ და სადავო უფლებრივ სფეროში, როგორ გავანაწილოთ საკანონმდებლო ძალა უფლება ხალხის და საკანონმდებლო ორგანოს შორის“ – ამბობდა ნოე ჟორდანიას და მხედველობაში ჰქონდა ორივე შემთხვევა. ერთის მხრივ, არ უნდა გაძლიერებულიყო პარლამენტი ზომიერ მეთად და მეორეს მხრივ – პროგრესული კანონები არ უნდა უარყო ხალხს, რომელსაც ყოველთვის შეიძლება ვერ აღექვა კონკრეტული კანონის აკარგიანობა და როგორც ეს ხანდახან შევიცარიაში ხდებოდა, „პროვინციალიზმს არ ჩაეყლაპა ცენტრი“.

უნდა მონახულიყო კომპრომისი ამ ორი უკიდურესობის დასაძლევად. ნოე ჟორდანიას სანიშნოდ მიაჩნდა 1793 წლის საფრანგეთის კონსტიტუციური კომპრომისი. ამ სქემის მიხედვით, კანონთა ერთი ნაწილი უპირობოდ უნდა გამოემუშაებინა დამფუძნებელ კრებას. მეორე შემთხვევაში, რეფერენდუმის საშუალებით და ხალხის პირდაპირი ჩარევით უნდა გადაჭრილიყო „ყველა ის საკითხები რომელსაც კავშირი აქვს ხალხის ჯიბესთან, მაგ., სახელმწიფოს შემოსავალი და გასავალი (გადასახადები, სახელმწიფო ქონება, ფულის სისტემა), ომი და ზავის (ომის გამოცხადება), საბაჟო, ვაჭრული ხელშეკრულებების, სახალხო განათლების საკითხი (შკოლა)“. გარდა ამისა, ჟორდანიას საზოგადოებას სთავაზობდა, რომ ადმინისტრატორების ამორჩევის უფლებაც მინიჭებოდა ადგილობრივ მუნიციპალურ და საერო თვითმმართველობებს. ასეთ შემთხვევაში ადმინისტრატორები პირდაპირ დაემორჩილებოდნენ უშუალო ამომრჩეველებს, ხოლო არაპირდაპირ მინისტრებს, რომლებიც თვალყურს გაადევნებდნენ მათი მოქმედების კანონიერებას.

დამფუძნებელი კრების თემას, საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე, მის გახსნამდე ორი კვირით ადრე, კიდევ ერთხელ შეეხო. ამჯერად მან მოხსენება გააკეთა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების შეერთებულ კრებაზე, 1918 წლის თებერვლის ბოლოს. მოხსენების სათაური იყო: „დამფუძნებელი კრება, მისი ფუნქცია და ძალა-უფლება“. მოხსენება გამოქვეყნდა გაზეთ „ერთობის“ 1919 წლის მარტის დასაწყისში, 44 და 48-ე ნომრებში. მომხსენებელს თანაპარტიელებისათვის, კიდევ ერთხელ უნდა განემარტა დამფუძნებელი კრების მიზანი და ფუნქციები.

ჟორდანია ისტორიულ ანალოგიებს კვლავ საფრანგეთის დიდი რევოლუციიდან იღებდა და ამიტომაც საუბრის ნახევარი, რევოლუციის პერიპეტიებს დაეთმო. დასკვნა იმაში მდგომარეობდა, რომ კონსტიტუციის გამოქვეყნება უნდა მომხდარიყო პოლიტიკური ბრძოლების დამთავრების შემდეგ, მშვიდობიანობის დროს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მას გაუქმების საფრთხე ელოდა, მოწინააღმდეგე პოლიტიკური ჯგუფის მხრიდან. ასეც მოხდა საფრანგეთში, როცა 1789 წლის კონსტიტუცია „ერთიანად დაანგრია“ 1791 წლის 10 აგვისტოს აჯანყებამ. შემდგომშიც – კონვენტის კონსტიტუცია გააუქმეს ტერმიდორიანელებმა, ხოლო ამ უკანასკნელებისა – დირექტორიამ. კონსტიტუციების მიღებისა და გაუქმებების სერია ამით არ დასრულებულა: წინახელისუფლების კონსტიტუციებს აუქმებდნენ ჯერ კონსულები, შემდეგ – ნაპოლეონი, შემდეგ ბურბონები და ა. შ. ამიტომაც დაასკვნიდა ნოე ჟორდანია, დამფუძნებელი კრების მიერ კონსტიტუციის შემუშავება უნდა მომხდარიყო „თავის დროზე“ – „არც აჩქარებით, არც დაგვიანებით“.

ჟორდანია გამოყოფდა დამფუძნებელი კრების ორ ტიპს. ერთ შემთხვევაში, დამფუძნებელი კრება თვით აცხადებდა თავს, აღმასრულებელ ძალად, სხვადასხვა კომისიების სახით. მეორე შემთხვევაში, კრება ირჩევდა და ნიშნავდა ერთ პირს, აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაურად და მას ანდობდა მთავრობის შედგენას. ასეთ შემთხვევაში, დამფუძნებელი კრება თითქმის შეუზღუდავ ორგანოს წარმოადგენდა, მაგრამ ეს გამართლებული იყო ქვეყნის არასტაბილური მდგომარეობით – „რაც უფრო მეტი გაჭირება ადგია ქვეყნის, მით უფრო მეტ უფლებას იჩენს კრება, მით უფრო მეტად დიქტატურობს“ – დაასკვნიდა ჟორდანია.

მაინც კონკრეტულად, რომელ ვარიანტს უნდა მისცემოდა უპირატესობა, იმ დროს, როცა ჟორდანია მოხსენებებს აკეთებდა? „ჩვენი დამფუძნებელი კრება უეჭველია აიღებს შუათანა ხაზს, ვინაიდან ჩვენ არც დიდ გაჭირვებაში ვართ და არც დაღმინებაში, – არჩევანს აკეთებდა მომხსენებელი და განმარტავდა – ე. ი. იმ დაბრკოლებების დასაძლევად, რომელიც ჩვენ წინ გვიდგას, საჭირო არ იქნება დიქტატურა, კონვენტისებური, მარა ვერც პარლამენტარული ბიუროკრატიზმი გვიშველის“.

ჟორდანიამ განსაზღვრა მომავალი დამფუძნებელი კრების კონკრეტული ფორმა და ფუნქცია: კრება არ იქნებოდა აღმასრულებელი ხელისუფლება. საკმარისი იქნებოდა, რომ მას აერჩია ერთი პირი – აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაურად და ის შეადგენდა მთავრობას. ამ შემთხვევაში, როგორც

ურთიერთდამოკიდებულება იქნებოდა დამფუძნებელ კრებასა და მინისტრთა კაბინეტს, მთავრობას შორის? მისი აზრით, დემოკრატიული პრინციპი აქაც დაცული იქნებოდა. ხალხის ნებით არჩეული დამფუძნებელი კრება უფლებამოსილი იქნებოდა ჩარეულიყო მთავრობისა და სამინისტროების საქმიანობაში, შესაბამისი კომისიების მეშვეობით.

ნოე ჟორდანიას მოხსენებაში წამოყენებული რეკომენდაციები და იდეები, სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების კრებამ თეზისების სახით მიიღო. კერძოდ, თეზისების მეორე პუნქტი იუწყებოდა რომ „დამფუძნებელი კრება, გარდა თავისი ჩვეულებრივი მოქმედებისა – დეკრეტებით, კანონებისა და კონსტიტუციის შემუშავებით, – აარსებს კომისიებს, რომელნიც თვალყურს ადევნებენ აღმასრულებელ ძალის მოქმედებას და უფლება აქვს, რომ ამ მოქმედებაში ჩაერიოს, როცა საჭიროდ დაინახავს.

დამფუძნებელი კრება ახორციელებს პირდაპირ აღმასრულებელ ძალას მთლათ თუ ნაწილობრივ, როცა ამას ქვეყნის მდგომარეობა მოითხოვს“⁹.

დავასკვნით, რომ:

1. საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ჟორდანიას მიერ ჩამოყალიბებული კონცეფცია საფუძვლად დაედო დამფუძნებელი კრების კონსტრუირებას და ახალი ქართული სახელმწიფოს პოლიტიკურ სისტემას. ამ კონცეფციის მიხედვით, საქართველოს მოსახლეობის სოციალური შემადგენლობა იყო დემოკრატიული, რადგან ძირითადად შედგებოდა სამი დემოკრატიული ფენისაგან: გლეხობა, წვრილი ბურჟუაზია და მუშათა კლასი.

2. ჟორდანია უარყოფდა პარლამენტალური რესპუბლიკის იდეას და ფორმას, რადგან ამ სისტემის პირობებში, პარლამენტი ხდებოდა ერთი სოციალური ფენის – ბურჟუაზიის ბატონობის იარაღი და ხალხი ვერ იღებდა ქვეყნის მართვა-გამგეობაში მონაწილეობას.

3. საქართველოს პირველი რესპუბლიკა არ იყო – პარლამენტალური და პრინციპულად განსხვავდებოდა მისგან. ის იყო – დემოკრატიული რესპუბლიკა. საპირისპიროდ გავრცელებული აზრისა, ჟორდანია ფიქრობდა, რომ დემოკრატიული რესპუბლიკის ვითარებაში ძლიერია ხალხის თვითმმართველობითი ორგანოები. ხალხი ირჩევდა არამართო დეპუტატებს, არამედ კანონების აღმასრულებლებსაც – ადმინისტრატორებს, მოსამართლეებს და ა. შ.

⁹ ნ. ჟორდანიას მოხსენება სოც-დემ. ორგანიზაციების შეერთებულ კრებაზე. საქართველოს სახელმწიფოს ხელმძღვანელები. ტ. XIII, გვ. 168.

4. თვით დამფუძნებელი კრების უფლებამოსილება, ისევე როგორც აღმასრულებელი ხელისუფლებისა, შეზღუდული უნდა ყოფილიყო. კრების მიერ შემუშავებული კონსტიტუციის რატიფიკაცია უნდა მომხდარიყო ხალხის მიერ, რეფერენდუმის გზით და სხვა ნორმებით. დამფუძნებელი კრება დარგობრივი კომისიების საშუალებით, მონაწილეობას მიიღებდა აღმასრულებელ ხელისუფლებაში და გააკონტროლებდა მას.

ამ და სხვა დემოკრატიული ნორმატივების გათვალისწინებით შეიკრიბა 1918 წლის 12 მარტს საქართველოს დამფუძნებელი კრება, თავის პირველ სხდომაზე. ჩვენ აღარ შევეხებით, ახლა უკვე საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტებს და მოვლენებს: რა შემადგენლობისა იყო კრება, მის მიერ გამოქვეყნებული-მიღებულ კანონებს და სხვ. დავასრულებთ, ნოე ჟორდანიას სიტყვებით: „ჩვენს წინაშე სდგას მეტიც მეტად ძნელი და რთული კითხვა – უნიტარული დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსება – ესეთი წეს-წყობილების დაფუძნება და განმტკიცება, რომელიც ჯერ-ჯერობით არსად არ განხორციელებულა... და თუ ჩვენ მიზანს მაინც ვერ მივაღწიეთ და დავმარცხდით, ერთი კი უეჭველი იქნება და ამას პირუთვნელი ისტორია აუცილებლად იტყვის – ჩვენ მივდიოდით სწორი გზით და გავაკეთეთ, რისი გაკეთებაც კი შეგვეძლო“.¹⁰

2018 წელს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმი. სხვათა შორის, ფორუმის სახელწოდება გახლდათ: „საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გახსენება ასი წლის შემდეგ – მოდელი ევროპისათვის?“ და ის შორეულად ეხმაურებოდა ჟორდანიას სურვილს, ისტორიის ფურცლებიდან არ გამქრალიყო, საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარისა და მისი თანამებრძოლების ძალისხმევა.

---

¹⁰ საქართველოს სახელმწიფოს ხელმძღვანელები. ტ. XIII, გვ. 74-75.

Dimitri Shvelidze

Associate Professor,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

THE CONSTITUENT ASSEMBLY OF GEORGIA ACCORDING TO NOE JORDANIA'S CONCEPT

Summary

From the very beginning, the Georgian political elite believed that the national council (hereinafter – the parliament) was not a legitimate legislative body, since it had not been elected by the population of the country. Because of this, the first national assembly decided to convene the constituent assembly, which should have been made up from the elections results. The structure, functions and purpose of the constituent assembly were determined in accordance with the concept formulated by the head of government of Georgia, Noe Jordania. The latter rejected the idea of a parliamentary republic. He thought that parliament would become an instrument for the domination of the bourgeoisie. A democratic republic is “fundamentally different” from a parliamentary republic. According to Jordania’s concept, the powers of the constituent assembly and the executive branch should have been limited. The constitution drawn up by the assembly must have been ratified by the people through a referendum and other norms. The constituent assembly through the sectoral commissions would have participate in the work of the executive branch and essentially control it.